

Asia: OM 31/41/2015

Lapsenhuoltolain uudistaminen

Yleistä

Onko teillä yleistä lausuttavaa työryhmän ehdotuksesta?

-

Lapsenhuoltolain yleiset säännökset (1. luku; 1-5 c §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

-

Huoltajat ja tapaamisoikeus (2. luku; 6-12 §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Eräs esityksen keskeisiä tavoitteita on tapaamisoikeuden toteutumisen yhä parempi varmistaminen vastaisuudessa. Ratkaisuksi työryhmä esittää useita keinoja, joista keskeisimpänä on tapaamisoikeuden turvaaminen sakon uhalla.

Esityksen mukainen, aiempaan sääntelyyn verrattuna kevyimmin tuomioistuinmenettelyin asetettu uhkasakko kuitenkin koskisi vain tuomioistuimen vahvistaman tapaamisoikeuden toista osapuolta, eli sitä vanhempaa joka asuu lapsen kanssa. Tapaajavanhemman sopimusrikkomuksia, eli tilannetta jossa tapaajavanhempi kieltäytyy tapaamasta lasta, tai noudattaa tapaamisoikeutta mielivaltaisesti, uhkasakko ei koske.

Ehdotus on niin lapsen edun, kuin laadittujen sopimusten ja päätösten pitkäjänteisen toteutumisen kannalta ongelmallinen.

Perustelu 1: Lapsen etu

Lapsen etu käsittää tapaamisoikeuden puitteissa lapselle mahdollisuuden luoda ja säilyttää merkityksellinen ja turvallinen suhde molempiin vanhempiinsa. Voidaan todeta, että tapaajavanhemman kieltäytyminen tapaamisista on lapsen kannalta aivan yhtä haitallista kuin se, että vanhempi, jonka kanssa lapsi asuu, syystä tai toisesta estää tapaamisia.

Lisäksi voidaan todeta, että tilanne, jossa tapaajavanhempi jättää noudattamatta tapaamisoikeutta, koskettaa lukumäärällisesti huomattavasti useampaa suomalaista lasta kuin se, että vanhempi jonka luona lapsi asuu, estää tapaamisten toteutumisen.

Niin nykyisen, kuin ehdotetun lainsäädännön puitteissa kuitenkin vain tapaamisten estäminen on sanktioitavaa, ja uhkasakon asettamisen kynnystä on jopa pyritty madaltamaan. Onko lainsäätäjien viesti siis se, että tapaamisten estäminen on lapselle vahingollisempaa kuin tapaamisten laiminlyönti? Näin on mahdollista ehdotettua lakia tulkita.

Perusteena sille, ettei tapaamisoikeuden noudattamatta jättämisestä ole asetettu tapaajavanhemmalle sanktiota, on jo pitkään käytetty sitä, ettei vanhemman pakottamista tapaamisiin pidetä lapsen edun mukaisena. Perustelu ei kuitenkaan kestä lähempää tarkastelua. Lakia kun ei voi tarkastella ilman sen toimeenpanoon liittyvää prosessia – tässä tapauksessa tapaamisoikeuden täytäntöönpanomenettelyä.

Jo nykyisen sääntelyn puitteissa, kun tapaajavanhempi nostaa tapaamisoikeuden täytäntöönpanokanteen, molemmille vanhemmille tarjotaan ensisijaisesti täytäntöönpanosovittelua. Sovittelu sisältää 2-3 tapamista vastuullisen sosiaalityöntekijän kanssa, ja lisäksi tarvittaessa ns. olosuhdeselvityksen. Sosiaalityöntekijä pyrkii prosessin aikana saamaan vanhempien välille sovinnon, ja vastaa siitä, että laadittu sopimus on lapsen edun mukainen.

Jos sovintoa ei synny, tai jos osapuolet kieltäytyvät sovittelusta, täytäntöönpanokanteen käsittelee tuomioistuin. Silloin päätöstä laativan tuomarin tehtävänä on vastata lapsen edun toteutumisesta. Lisäksi tuomaria tulee huomioida menettelyssä se, mitä säädetään laissa uhkasakosta. Uhkasakkolain 2. luku §7 kirjataan mm. ”uhkasakko voidaan kohdistaa vain sellaiseen asianosaiseen, jolla on oikeudellinen ja tosiasiallinen mahdollisuus noudattaa päävelvoitetta”.

Toisin sanoen, jo nykyinen täytäntöönpanomenettely takaa sen, että uhkasakko tuomitaan vain, jos se todella on lapsen edun mukainen, ja jos vanhemmalla on tosiasiallinen mahdollisuus noudattaa velvoitettaan. Jos myös tapaamisoikeutta lainminlyövää vanhempaa vastaan olisi mahdollista ryhtyä

täytäntöönpanotoimiin, ei se siis millään muotoa suoraan johtaisi tilanteeseen jossa lapsen tapaamiseen haluton vanhempi määrättäisiin sakon uhalla tapaamaan lasta.

Sen sijaan se tarjoaisi täytäntöönpanosovittelun muodossa sosiaaliviranomaisille mahdollisuuden käydä molempien vanhempien kanssa läpi heidän tosiasiallinen valmiutensa huoltajuuteen, ja muun muassa tiedottaa tapaamisista kieltäytyvälle vanhemmalle millaisia seuraumuksia lapsen hyvinvoinnille voi hänen valinnoistaan olla. Tapaamisten aikana molempien vanhempien realistinen halukkuus ja kyky toimia huoltajina ja tavata lasta tulisi niin ikään arvioiduksi.

Jos täytäntöönpanokanne etenisi tuomioistuinkäsittelyyn asti, tuomaria sitoisi päätöksessään ensisijaisesti lapsen etu. Jos siis tapaajavanhempi tosiasiallisesti olisi kyvytön tapaamaan lastaan, uhkasakkoa ei olisi välttämätöntä tuomita. Lisäksi, jos tapaajavanhemman kyvyttömyys tavata lasta olisi tosiasiallinen, voitaisiin samassa yhteydessä uusia tapaamisoikeus vastaamaan todellisuutta, eikä vanhemman jonka luona lapsi asuu tarvitsisi hakea tapaamissopimukseen erikseen muutosta – säästyttäisiin yhdeltä tuomioistuinkäsittelyltä.

Perustelu 2: Laadittujen tapaamissopimusten toteutuminen

Lainsäätäjien intresseissä lienee luoda sääntelyä, joka mahdollistaa vahvistettujen sopimusten ja päätösten mahdollisimman täydellisen toteutumisen myös pidemmän aikavälin tarkastelussa. Sillä eihän sopimuksilla ja päätöksillä, jotka eivät toteudu, ole lainsäädännön näkökulmasta minkäänlaista arvoa.

Tapaamisoikeudesta tehty sopimus tai tuomioistuimen päätös ei sido sopimusosapuolia tasapuolisesti, sillä vain toiseen osapuoleen on mahdollisten sopimusrikkomusten tapahtuessa kohdistaa täytäntöönpanotoimia. Asetelma asettaa vanhemmat eriarvoiseen asemaan, ja on omiaan vähentämään motivaatiota sitoutua tapaamisoikeuden noudattamiseen. Lisäksi asetelma mahdollistaa tilanteet, jossa tapaamisoikeutta ei alun alkaenkaan laadita vanhempien realistisen tapaamisvalmiuden mukaisesti, sillä toisen vanhemman ei ole välttämätöntä sopimusta laadittaessa pohtia realistisesti kykeneekö hän aidosti sitoutumaan sen noudattamiseen.

Myös lapsen edun toteutumisen kannalta on keskeistä, että tapaamisoikeutta koskevat sopimukset ja päätökset ovat mahdollisimman realistisia ja toteutuvat käytännössä, sillä pitkäjänteiset merkitykselliset ihmissuhteet ja arjen ennakoitavuus ovat lapsen hyvinvoinnin kannalta merkittäviä tekijöitä.

Jotta lapsen edun mukainen tapaamisoikeus toteutuisi myös pitkällä aikavälillä, siinä laajuudessa kun on päätetty, olisi välttämätöntä pohtia millaisilla keinoilla molemmat vanhemmat sitoutetaan tapaamisten toteutumiseen.

Lisäksi on tärkeää uudellen arvioida onko uhkasakko, kummallekaan vanhemmalle asetettuna, aidosti lapsen edun mukainen, vai tulisiko ongelmatilanteissa tapaamisten toteutumista sittenkin tukea viranomaistoimin muilla tavoin?

Yhtä lailla tulisi arvioida, olisiko eräänlainen sanktio-symmetria, eli se, että täytäntöönpanotoimet olisi mahdollista ulottaa myös tapaajavanhempaan, toimiva keino lisätä tapaamisten toteutumista. Kuten yllä on kuvattu, täytäntöönpanomenettely ei suoraan johda tilanteeseen jossa haluton vanhempi on sakon uhalla pakotettu tapaamaan lastaan.

Lainsäädännön ohjaavaa vaikutusta ei pidä tapaamisoikeutta koskevaa sääntelyä laatiessakaan unohtaa.

Oikeudenkäynti (3. luku; 14-17 §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

-

Huolto- ja tapaamisriitojen tuomioistuinsovittelu (3 a. luku; 17 b ja 17 d §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

-

Vieraassa valtiossa annettu päätös ja lapsen palauttaminen (6. luku; 39 ja 41 §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

-

Asetuksenantovaltuus (7. luku; 49 §)

Lausuntonne ehdotetusta säännöksestä?

-

Liitelait

Onko teillä lausuttavaa liitelakeihin ehdotetuista muutoksista?

-

Vaikutukset

Onko ehdotuksen vaikutukset mielestänne arvioitu asianmukaisesti?

Keinoja, jolla molemmat vanhemmat sitoutetaan tapaamisoikeuden toteutumiseen, olisi pohdittava laajemmin. Tämänhetkinen tilanne on, että yhä edelleen aivan liian monet lapset vanhempien eron myötä menettävät mahdollisuuden rakentaa merkityksellistä suhdetta toiseen vanhempaansa, ja se voi vaikuttaa heidän hyvinvointiinsa jopa aikuisuuteen saakka. Ehdotetut lakiuudistukset eivät ole tuomassa parannusta niissä tapauksissa joissa tapaamisoikeus ei toteudu tapaajavanhemman valinnoista johtuen.

Lainsäätäjien intresseissä lienee luoda sääntelyä, joka mahdollistaa vahvistettujen sopimusten ja päätösten mahdollisimman täydellisen toteutumisen myös pidemmän aikavälin tarkastelussa. Eihän sopimuksilla ja päätöksillä, jotka eivät toteudu, ole lainsäädännön näkökulmasta arvoa. Tämä näkökulma on olennainen kun tapaamisoikeutta koskeville sopimuksille ja päätöksille luodaan lainsäädännön keinoin puitteet.

Eikä lainsäädännön ohjaavaa vaikutusta ei pidä tapaamisoikeutta koskevaa sääntelyä laatiessa unohtaa.

Muuta

Onko teillä muuta lausuttavaa työryhmän ehdotukseen liittyen?

-

Ida Pimenoff